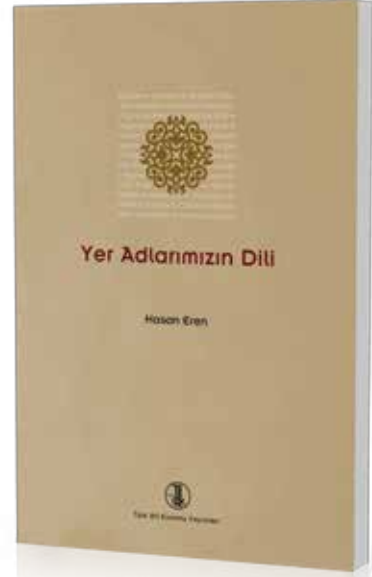

YER ADLARIMIZIN DİLİ

Reşide Gürses

Türk Dil Kurumu eski başkanlarından Hasan Eren'in *Yer Adlarımızın Dili* adlı eserinin ilk baskısı, TDK'nin 75. yıl dönümü kutlamaları kapsamında 2010 yılında yapılmıştır. İkinci baskısı 2018 yılında yapılan söz konusu eser; Hasan Eren'in 1965-1993 yılları arasında *Türk Dili* dergisinde (7 yazı), *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*'de (3 yazı), *Türko-loji Dergisi*'nde (2 yazı) ve *Türk Halk Edebiyatı Bilgi Şöleni* (TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Konya 26-28 Ekim 1995) adlı kitapta (1 yazı) yayımladığı 13 yazının derlemesinden oluşmaktadır. Ayrıca bu kitaptaki yazıların büyük bir kısmının *Türk Dili* dergisinde "Türk Dili - Türk Yurdu" başlığı altında yayımlanmış olduğunu belirtmekte yarar var. Eserde sırasıyla şu yazılar yer almaktadır: "Sunuş" (s. 7), "Yer Adlarımızın Dili" (s. 11), "Alpulu" (s. 23), "Balıklava" (s. 27), "Balkan Adının Kökeni" (s. 35), "Çanakkale" (s. 47), "Çevlik" (s. 55), "Düden" (s. 59), "Edincik" (s. 65), "Ezine" (s. 69), "Keçiborlu" (s. 77), "Suğla" (s. 81), "Âşık olarak ve Yer Adı olarak Ozan" (s. 85), "Sökü" (s. 95).

Yer adları bilimi (toponomi); bir dil bilimi (lengüistik) dalı olan ad biliminin (onomastik) alt kollarından birisidir ve yer isimlerinin yapısını, kökenini, anlamını, kullanım alanlarını araştırmaktadır. Hasan Eren'in yukarıda adı geçen ve ad bilimi yöntemi kullanılarak hazırlanmış olan çalışmasında, dil ve tarihle ilgili açıklamalar yer almaktadır. Hasan Eren'in bu konudaki çalışması, örnek niteliğindedir. Türkiye'deki Türkçe kökenli (özellikle Türk boylarına göre verilen) ya da yabancı dillerden gelmiş olan yer adları ile ilgili böylesi çalışmaların yapılması bilimizi daha da artacaktır.

Yer adlarının nasıl oluşturulduğuna bakacak olursak bu adların bazılarının kişi adlarından (Ahmetler, Ahmet Çavuş, Mahmutpaşa vb.) bazılarının boy adlarından (Afşar, Bayat, Bayındır vb.) bazılarının bölgenin coğrafi özelliklerinden (Akdere, Karadere, Dereli, Göksu vb.) bazılarının bölgenin bitki örtüsünden (Akçam, Çamlıca, Ayvacık, Ayvalı vb.) bazılarının o bölgede yetişen hayvanlardan (Güvercinlik, Kargasekmez, Kuştepe vb.) bazılarının o yörede yaygın olan mesleklerden (Sütçüler, Ayranacı, Saraçlar, Sirkeci vb.) bazılarının ise tarihî olaylardan (Çaldıran, Malazgirt, Sırpsındığı) kaynaklandığı görülmektedir. Renkler de yer adlandırmalarında kullanılan bir diğer unsur olarak göze çarpmaktadır (Gökova, Göksu, Sarıtaş vb.). Toprağın dili de denilen yer adları, Türkçemizin söz varlığının zenginliğinin, güzelliğinin ortaya konduğu önemli bir alandır.

“Alpulu” başlığını taşıyan yazı ile ilgili olarak sayfa 23’te yer alan ikinci paragrafın sonunda üst simge olarak ²³, üçüncü paragrafın sonunda yine üst simge olarak ⁴ yazılmıştır. Oysa burada bu rakamlar üst simge olarak yazılmamalıdır. Çünkü bahse konu yerlerde herhangi bir dipnot yoktur. Basım hatasına bağlı olduğu anlaşılan bu yazılışlar, üçüncü paragrafta yer alan üç adet dipnotun (¹, ², ³) takibinde de zorluk yaratmaktadır. Yine baskı hatası olarak 26. sayfadaki son paragrafta dipnot olarak sadece ⁴ yazmak yeterli iken ⁴⁵ şeklinde bir yazım söz konusudur. Bu basım hatalarının kitabın bir sonraki baskısında düzeltilmesi kanaatimizce iyi olacaktır.

Kitapta ayrıca ağızlarla ilgili açıklayıcı, yön verici bilgiler de bulunmaktadır. Örnek verecek olursak *Söz Derleme Dergisi*’nde anlamı “orman, bük” şeklinde belirtilmiş olan *sökü* kelimesinin anlamının “sökülmek suretiyle ormanda açılan tarla” olması gerektiği ifade edilmiştir (s. 99).

Dilimizin güzelliğinin, zenginliğinin, özünün bir ifadesi olan yer adlarımızla ilgili böyle bir çalışmanın kitap hâlinde okuyucuyla buluşması, bu alanda çalışan araştırmacıların konu ile ilgili derli toplu bilgi edinmesine imkân vermektedir.

HER SÖZCÜĞÜN BİR ÖYKÜSÜ

VAR: SÖZCÜK HİKÂYELERİ

(Sözlerde Saklı Kültür)

Kadir Uzun

Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu Üyesi Hatice Şirin* tarafından 134 kelimenin köken bilgisinin (etimoloji) yanında hikâyesinin, hayata ve edebiyata yansımalarının ele alındığı *Sözcük Hikâyeleri (Sözlerde Saklı Kültür)* adlı araştırma-inceleme eseri 2019 yılında okurla buluştu.

13.02.2013’te, “Sovyet Türkleri *meyhaneye* neden *kabak* der?” başlığı altında bir yazıyı sosyal medya hesabında paylaşmasıyla arkadaşları, öğrencileri ve meslektaşları tarafından olumlu yorumlar alması; Hatice Şirin’in sözcüklerin kökenleri, eski ve yeni anlamları üzerine yeniden düşünmesi; hayata,

edebiyata ve sanata yansımaları üzerine daha farklı bir gözle bakmasına vesile olmuştur. Sosyal medya hesabında paylaştığı yazılarını kaynaklarıyla beraber kaydetmeye başlaması ise bu kitap için verilen bir can suyu olarak değerlendirilebilir.

“Köken bilgisi”, “kelime tarihçiliği” veya “sözcük hikâyesi” ifadesiyle bir sözcüğün nereden gelip nereye gittiği, sözcüğün hikâyesiyle insanlığın hikâyesinin birliktelik gösterdiğini belirten Sayın Şirin, eseriyle farklı sahalarda kullandığımız belki de hikâyesinden haberdar olmadığımız kelimelerin çeşitli kültürlerdeki kullanılışları arasında küçük bir yolculuk yaptırıyor. Bu yolculuk Türk kültürünün yayılma gösterdiği sahalardan tutun da Çin ve Japonya’dan Avrupa’nın en uzak köşelerini içine alan engin bir coğrafyada gerçekleşiyor.

Türk Dil Kurumunun süreli yayınlarından *Türk Dili*’nde ve *Türk Dili Araştırma Yıllığı Belleten*’de bazı kelimeleri inceleyen yazılar da kaleme almış olan Sayın

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Öğretim Üyesi